

ОГЛЕДИ И СТУДИЈЕ

УДК 355.02(188.3)

DOI: <https://doi.org/10.22182/spm.5912018.9>

Оригинални научни рад

Српска политичка мисао

број 1/2018.

год. 25. vol. 59

стр. 169-183

Радослав Гаћиновић

Институт за политичке студије, Београд

ПОЛИТИКА БЕЗБЕДНОСТИ МАЛИХ ДРЖАВА*

Сажетак

Да би „Мала држава” успешно функционисала њен систем безбедности мора бити изграђен, свеобухватан и ефикасан, мора имати моћног савезника или пак нуклеарно оружје, које би јој служило за примену стратегије „одвраћања”. Изучавање интегралне безбедности, њене изградње и функционисања, постаје све неопходније, јер су интензивирани безбедносни изазови и претње на почетку XXI века. Овај рад анализира изградњу и функционисање безбедности малих држава на почетку XXI века. Такође, на основу компетентних радова из земље и света овај рад је покушај одређења – дефинисања мале државе и њене могућности опстанка и функционисања у оквиру међународне заједнице. Наука је једино компетентна да одговори на ова и многа друга компликована питања, а посебно на питање: како „Мала држава” може сачувати сопствену безбедност у условима великих турбуленција на политичком и на економском плану у свету. Иако је наука најпозванија да одговори на многа питања, без политичке воље, решења која нуди наука, нажалост не могу се остварити.

Кључне речи: држава, мала држава, безбедност, право, политика

* Рад је настао у оквиру пројекта бр. 179009 који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Један од основних мотива делатности човека и друштва посматран кроз историју и, несумњиво, један од глобалних проблема савремене епохе јесте безбедност. Држава и друштво нису само апстрактни појмови, већ и стварне силе и носиоци два различита схватања заједничког живота: *државног* и *друштвеног*. Ако држава жели да буде ефикасна, мора да садржи оба ова начела у једном уравнотеженом односу. Појам „држава” у етимолошком смислу потиче од глагола „држати”, који указује на то да се неко (становништво) „држи” на некој територији посредством јавне власти. Изворно, сам појам се одсликава и у политиколошкој дефиницији где се држава дефинише као „основни и најважнији облик политичког организовања сваког класног друштва”, односно где се држава у најширем смислу дефинише као територија са својим становништвом.¹ Суштинска активност државе и субјеката међународне заједнице мора бити усмерена ка афирмацији идеје која ће заиста сачувати човека. У том смислу политичка култура мора доживети препород и своју активност спровести у складу са цивилизацијским нормама, што значи да је потребно одбацити насилну борбу за власт која се спроводи уз помоћ спољних и унутрашњих облика угрожавања безбедности мале државе.²

1. ДЕФИНИСАЊЕ ПОЈМА „МАЛА ДРЖАВА”

У литератури посвећеној малим државама, постоје различити критерији за њихово дефинисање, при чему политичка географија, као научна дисциплина, често узима у обзир површину државе. Дисциплине других наука осим географије које се баве том проблематиком, као нпр. међународни односи, међународна економија итд., као критериј на основу кога би се нека држава сматрала „малом” узимају број становника. Мале државе које су као такве дефинисане на основу броја становника предмет су проучавања у политиколошкој и економској литератури, али и интереса међународних организација и интеграција. Тако нпр. Британска заједница народа (*The Commonwealth*) малим државама службено сматра оне с мање од милион и петсто хиљада становника, независно од њихове површине.³

Наравно, све државе с малим бројем становника не морају бити и државе мале површине и обрнуто. Но, мале државе имају

1) *Политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1985, стр. 103.

2) Радослав Гађиновић, *Безбедносна функција државе*, Институт за политичке студије, Београд, 2012 стр. 14.

3) Петар Куречић, „Проблематика дефинирања малих држава“, *Хрватски географски гласник*, 74/2, Загреб, 2012, стр. 90.

политичко-географске и геополитичке специфичности које произлазе из чињенице да имају мали број становника и малу површину, па због тога нису адекватно заступљене у систему међународних политичких и економских односа, ни у систему међународне безбедности. Истовремено, државе мале површине и/или малог броја становника могу због своје географске локације, природних ресурса и геополитичких односа у регији у којој се налазе имати улогу која је веома важна у односу на њихову површину и/или број становника као квантитативне показатеље.⁴

Величина државе у међународним односима не може се оцењивати само *квантитативним* критеријима него и релативним односима према другим државама у систему. Наиме, величина државе је и релативан, а не само апсолутан појам.⁵ Географска локација, природни ресурси и укљученост у токове размене добара, информација, капитала и људи директно утичу на ниво привредне развијености поједине државе, што државе приближно једнаке површине и једнаког броја становника може ставити у битно различите позиције, тј. у позицију јаких или слабих држава, с обзиром на њихову величину. Због тога постоји и дистинкција између онога што се у литератури енглеског говорног подручја назива мала држава (*small state*) и мала сила (*small power*), при чему свака мала држава истовремено није и мала сила.⁶ Примери држава мале површине које су с обзиром на своју величину врло утицајне

4) Карлос Гашпар уакзук на генерални тренд измена међународног поретка у последњих стотињак година који се огледа у (1) смањењу укупног броја водећих, односно најмоћнијих сила, (2) повећању броја средњих и малих држава и (3) продубљивању разлика у потенцијалима (војним, економским и другим) између прве и друге групе, односно између најмоћнијих сила и осталих. Број великих сила се мењао током историје. Док је 1815. године за међународну силу сматрана она земља која је могла да ангажује војску од преко 100.000 војника, са праксом општег регрутовања и индустријског рата та бројка се драстично повећала. Већ 1914. године велике силе су имале војске од преко милион војника, док су за рат мобилисани готово комплетни економски и друштвени потенцијали сукобљених земаља. У време Бечког конгреса (1815) био је признато пет великих сила (оних које су доносиле све кључне одлуке): Велика Британија, Русија, Аустрија, Пруска и Француска. Шест сила је учествовало на Берлинском конгресу (1878) када је Србија добила независност. На мировној конференцији у Паризу (1919) само три велике силе су доносиле све главне одлуке (САД, Велика Британија и Француска), иако су у извршном комитету Друштва народа уз њих, као сталне чланице учествовале и Јапан и Италија. Након 1945. године, преостале су две суперсиле (САД и СССР), док је број сталних чланица Савета безбедности остао на броју пет. Након распада источног блока (1991.) се говорило о „униполарном свету” којим у потпуности доминира само једна сила: САД (Душко Лопандић, „Мале и средње земље у међународним односима и у Европској унији”, *Међународна политика*, бр. 1/2010, стр. 82).

5) Heiner Hanggi, “Small State as a Third State: Switzerland and Asia-Europe Interregionalism”, in: *Small States Inside and Outside the European Union: Interests and Policies* (ed. Goetschel Laurent), Kluwer Academic Publishers, Boston, 1998, стр. 81.

6) Постоји и врло слична дистинкција малих држава која их дели на слабе државе (*weak states*) и слабе силе (*weak powers*), Michael Handel, *Weak States in the International System*, Frank Cass, Totowa, 1981.

и привредно развијене потврђују ту тврдњу (нпр. Холандија, Белгија, Данска, Швајцарска, Израел, Сингапур, Катар и Кувајт).

На почетку XXI века се за „мале” земље каже да су уместо по величини, много релевантније поделе држава на „централне” и „периферне“ земље, зависно од њиховог положаја у геополитичком и економском систему. Савремени критерији за дефинисање малих држава могу се поделити на две групе: квантитативни и квалитативни.⁷

Квантитативни критерији, су број становника, површина, економска снага и војна моћ.⁸ Приликом дефинисања појма „Мала држава” нису довољни само квантитативни критерији, него су потребни и квалитативни, а понајвише идентификовање слике коју држава има о себи, тј. сматра ли се малом државом, те како се с обзиром на ту чињеницу односи према суседима и свету.⁹ Квантитативни критерији дефинишу мале државе првенствено према броју становника, из три разлога: доступности података, могућности прецизног постављања линије између малих држава и осталих већих те степена корелације броја становника и осталих квантитативних показатеља о некој држави (економска снага и војна моћ). Такав приступ омогућава да критериј дефинисања мале државе треба бити вишедимензионалан, али ипак истиче број становника као најпрецизнији критериј. Повезивањем критерија броја становника с осталим квантитативним критеријима добива се потпунија слика о малим државама, осим што остаје проблем одређења горње границе броја становника при дефинисању шта је мала држава.¹⁰

Квалитативни се критерији у одређивању је ли нека држава мала или није баве углавном могућностима, понашањем и перцепцијом држава о себи самима. Посебно су важни квалитативни

7) Heiner Hänggi, Philippe Thierry Régnier, *The small state and the triad: the case of Switzerland's foreign policy towards East Asia: study in NRP "Foreign Policy": synthesis*. Programmleitung Universität Bern Institut für Politikwissenschaft, 2000, стр. 7.

8) Петар Куречић, „Проблематика дефинирања малих држава”, нав. дело, стр. 90.

9) Alan K. Henrikson, “Magnesian Age? Small States, the Global System, and the International Community”, *Journal of Geopolitics*, 6(3), 2001, стр. 56-57.

10) Неки су аутори у прошлости издвајали мале државе само према броју становника, поставивши границу броја становника на милион. После узимајући у обзир општи пораст броја становника у свету, Британска заједница народа ту је границу 1985. поставила на милион и петсто хиљада становника па и на више, на пример десет или петнаест или без оштре границе на десет до петнаест милиона становника, при чему се за неразвијене државе број становника као горња граница удвостручује (неразвијене државе са чак двадесет до тридесет милиона становника биле би сматране малим државама). Већ код примене само једног квантитативног критерија, броја становника, видљиве су значајне разлике међу ауторима, што даје битно различите дефиниције држава као малих, а без комбиновања с другим квантитативним критеријима (Peter R. Bachr, “Review: Small states: A tool for analysis”, *World Politics*, 1975, стр. 460; Colin Clarke, Toni Payne, *Politics, Security and Development in Small States*, Allen&Unwun, London, 1987, стр. 17.

критерији: морално стање становништва, образовна структура, технолошко стање економских капацитета итд. Истраживања перцепције држава о себи употребљава те перцепције као чинилац узрока понашања тих држава, па се назива перцептивним или психолошким приступом. Квалитативни критерији најједноставније дефинишу мале државе као супротност великима, тј. као државе које нису важне великим државама, сагласно премиси да су у међународном систему битне само велике државе и донекле оне средње величине.¹¹ Арон¹² даје *квалитативну* дефиницију малих земаља, наводећи да оне типично имају ограничену територију, релативно малобројно становништво и ограничене ресурсе. Мале и средње земље се понекад називају и „слабије земље“.¹³

За мале државе на пример се тврди да имају ограничен ниво укључености у међународне односе, такође, њихова улога се потцењује, минимизира и у свим осталим међународним форумима и организацијама. Мале државе, се због своје ограничене војне силе и политичке моћи суздржавају од употребе војне силе, а спољнополитички су им приоритети углавном на регионалном нивоу.¹⁴ Тврди се и да су њихове спољнополитичке акције и опредељења пре свега везани уз безбедносне дилеме, што је доказ објективне слабости малих држава у односу према великим.¹⁵ Мале државе, су управо због своје ограничене војне и политичке моћи заинтересоване за глобални систем безбедности заснован на мултиполарности и мултилатерализму. Такође, подржавају регионализам како би обезбедиле јединствени начин деловања на регионалном и глобалном плану.

Дефинисање малих држава засновано на квалитативним критеријима резултат је емпиријских провера и има научну тежину. Квалитативни критерији који се употребљавају при дефинисању малих држава реалистични су и конкретни те одражавају актуалну политику појединих држава. Квалитативни критерији држава дефинишу се у односу према другим државама у систему међународних односа, јер се сматра да је држава чинилац у систему држава, а њена улога овиси о њеној величини. Савремени геополитички односи остављају вероватном могућност да ће број малих држава у свету још порасти у наредним деценијама. Цохен (*Charles Cohen*)

11) Петар Куречић, „Проблематика дефинирања малих држава”, нав. дело, стр. 91,

12) Raymond Aron, *Paix et guerre entre les nations*, Calman Levy, Paris, 2001, стр. 794.

13) Michel Handel, *Weak states in the international system*, нав. дело, стр. 11.

14) Graham Evans, Jeffrey Newnham, *The Penguin Dictionary of International Relations*, Penguin Books, London, 1998, стр. 500-501.

15) Olav F. Knudsen, “Small States, Latent and Extant: Towards a General Perspective”, *Journal of International Relations and Development*, 5(2), 2002, стр. 187.

је на пример предвидео настанак многих нових држава у свету у наредних неколико деценија, од којих би већина по површини и броју становника биле мале државе. Велики број малих држава требале би бити тзв. *gateway* државе. Притом ће независност појединих малих острвских држава, тренутно територија, проћи готово незапажено у глобалним геополитичким односима, док би могућа независност појединих делова држава у тзв. евроазијској зони конвергенције (појасу држава које окружују Русију), јужној и југоисточној Азији те широј регији Блиског истока могла врло значајно утицати на промене регионалних, па и глобалних геополитичких односа, с обзиром на важност појединих територија и регионалне односе у регијама у којима се налазе. *Снаге и прилике малих држава, које их могу учинити „малим силама”, леже у снази институција, снази воље становника и идеологији социјалног партнерства у друштву.* Процес глобализације и повезивање економија држава омогућује малим државама велику размену роба и услуга са светом, али их истовремено чини и врло рањивима. Несметано флукутисање разних роба и непроверених до краја људи може нарушити њихову безбедности и функционисање. Информациона револуција и успостављање глобалних електроничких комуникација дале су велику важност појединим малим државама које су се укључиле у токове информација, знања и капитала.¹⁶

Мале државе очигледно нису способне да постављају међународна правила игре нити могу стварати глобалну политику. Политика на глобалном нивоу кад су у питању, „прање новца”, борба против тероризма и стандарди у радном праву, одражавају интересе највећих и најмоћнијих држава. Интереси малих држава, посебно острвских, кад су у питању борба против глобалног отопљења, транспорт и извоз нуклеарног отпада, нуклеарне пробе на Тихом океану и признавање политике пореског растерећења као легитимног начина економског такмичења, обично нису уважавани. Постоји и друго мишљење, по коме су мале, отворене економије боље припремљене за одговор на изазове глобализације јер су развиле механизме одговора на спољне притиске и имају већу слободу деловања у међународном политичком и економском систему. Глобализација и регионализација стога јачају релативну моћ малих држава у међународном политичком систему.¹⁷ Опстанак малих држава, у смислу очувања територијалне целовитости, суверености и независности, тест је за савремене међународне по-

16) Петар Куречић, „Проблематика дефинирања малих држава”, нав. дело, стр. 94-96.

17) Heiner Hänggi, Philippe Thierry Régnier, “The Small State and the Triad: the Case of Switzerland’s Foreign Policy Towards East Asia”, нав. дело, стр. 8.

литичке односе. Мале државе (унутар којих постоје мала друштва, заједнице) могу бити „лабораторије” (у позитивном смислу), тј. њихова искуства могу послужити већим државама као индикатори које промене треба учинити како би се постигли бољи резултати у очувању окружења и тежило одрживом развоју.

Иако међународни политички систем граде и једна трећина малих држава, њихов утицај је због чињенице да су међународни односи знатно дефинисани количином и расподелом моћи међу највећим државама, врло ограничен. Но, бројност им даје могућност да преко међународних организација постављају питања која су за њих најзначајнија. Међународне организације врло су битан чинилац који малим државама повећава важност, стога оне подржавају њихово јачање. Група 77 окупља више од 130 држава, претежно средње величине и мале и/или мање развијене. Постоји на пример и Покрет несврстаних, чије су чланице биле већином мале или сиромашне државе, које иако нису мале површином и бројем становника, углавном представљају „економске патуљке”.¹⁸

На основу наведених чињеница, уважавајући квалитативне и квантитативне критеријуме појам „мала држава” се може дефинисати као свака јединка која је организована од стране постојећег становништва на ограниченој територији са међународно признатим границама, коју то становништво преко организованог поли-

18) Будући да је реч о веома великом распону површине држава, потребно је истраживане државе по површини поделити на неколико групација: микродржаве, површине до хиљаду км квадратних, којих има 25; државе површине између хиљаду и двадесет хиљада км квадратних, којих има двадесет; државе површине између двадесет и шездесет хиљада км квадратних, којих има 28. Према постављеним критеријима, на свету постоје 73 државе површине мање од шездесет хиљада км квадратних, које се истражују као државе мале површине и чине више од трећине свих светских држава. Државе с малим бројем становника, према употребљеном критерију, који као горњу границу узима четири милиона становника, могу се такође поделити на три подскупине: државе које имају до петсто хиљада становника (29 држава); државе које имају између петсто хиљада и два милиона становника (24 државе); државе које имају од два до четири милиона становника (осамнаест држава). Укупно у свету постоји 71 издвојена држава с малим бројем становника и такође чине више од трећине свих држава. Овде разматране државе истраживане су и према критерију острвског или копненог положаја, како би се покушало пронаћи корелација величине и броја становника државе те копненог или острвског положаја. Подударност државе мале површине и држава с малим бројем становника високог је степена, али ипак се издвајају изузеци. Државе мале површине које истовремено немају мали број становника има шеснаест, а држава које имају мали број становника, али немају малу површину четрнаест. Будући да је број држава мале површине 73, а држава малог броја становника 71, оба постављена критерија задовољава 57 држава. Свака држава, па и најмања, јединствени је ентитет. Но мале државе, посебно оне слабије привредно развијене, осим мале површине и малог броја становника имају заједничке карактеристике, које се односе пре свега на рањивост њихових економија. Различитост природне основе, удаљеност од тржишта, трошкови транспорта и исплативост појединих привредних грана више погађају мале државе, поготово острвске и удаљне од главних привредних средишта (Петар Куречић, „Проблематика дефинирања малих држава”, нав. дело, стр. 98-106.

тичког система суверено контролише, која има до десет милиона становника настањених на око сто хиљада километара квадратних. Ако је та држава неразвијена онда је она мала и са двадесет милиона становника без обзира на величину територије на којој њено становништво живи.

Дакле, држава је мала ако има број становника испод одређене границе, саму себе перципира као „малу” и у међународној заједници делује као „мала”.¹⁹

2. БЕЗБЕДНОСТ МАЛИХ ДРЖАВА

Појам „безбедност” има вишеструко значење. У најопштијем смислу подразумева слободу од страха, претњи и физичког насиља. Међутим, безбедност укључује и моралне, идеолошке и нормативне елементе, што је одувек отежавало њену прецизну дефиницију. Реч је о друштвено конструисаном концепту који стиче специфично значење само унутар датог социјалног контекста. Све до недавно, проблем безбедности је подразумевао разматрање првенствено војног аспекта.

Историјски одлучујући елемент у поимању безбедности била је војна сила. У другој половини XX века безбедносна дилема нагло се помера ка ширем подручју друштвеног живота, при чему невојни фактори угрожавања безбедности заузимају све значајније место, а извор моћи државе помера се са строго војних фактора и њених пратећих елемената ка технологији, образовању људског потенцијала и контроли тржишта. Мењају се и услови за одржавање војног капацитета; оружје застарева невероватном брзином услед технолошких иновација, чиме научна сазнања добијају посебно место. Безбедност сваке државе почива на елементима њене националне моћи, а то су првенствено: величина територије; економска снага; географска позиција; сировине; зависност од страног тржишта; технички и технолошки капацитет; национални карактер; ефикасност владе да спроведе одлуке; продукциона моћ; резерве; образовни ниво становништва и национални морал и унутрашња солидарност. С обзиром да су мале државе у безбедносном смислу веома рањиве, оне посебно требају улагати напоре на изградњу елемената националне моћи. Што се тиче историјског развија комплекса безбедности, треба уочити значајне чињенице. До буржоаских револуција, чија је кулминација крајем XVIII века у лику велике француске буржоаске револуције епохално измени-

19) Alan K. Henrikson, “Magnesian Age ? Small States, the Global System, and the International Community”, нав. дело, стр. 62-63.

ла свет, комплекс безбедности је обухватао *физичку силу потребну да заштити државу од спољног напада*. Схватање комплекса безбедности на почетку XXI века излази из домена одбране земље и обухвата мноштво активности које су само посредно везане за поимање одбране у класичном значењу тог термина. Безбедност у његовом комплексном значењу подразумева услове за несметани друштвено-политички, економски и културни развој свих основних друштвених општецивизацијских вредности које су, иначе, примерене човеку као таквом. Да би политика безбедности успешно остварила своју улогу, веома је важно дефинисати безбедност, и то: *Безбедност је стање које људској популацији гарантује континуитет слободног функционисања из којег се развијају процеси изградње стварног осећаја слободе, правде и здраве животне средине где се слободно живи, ради и развијају сопствене интелектуалне способности.*²⁰

Развој доктрине безбедности повезан је са решењем низа филозофско-методолошких и теоретских проблема. Један од њих јесте *појам безбедности* као интегративни појам који подразумева све видове безбедности, али који се не своди на њихов прост збир. Политика безбедности малих држава се темељи на стратегијским документима државе, која има задатак да обезбеди слободно функционисање свих структура друштва, а политика безбедности према малим државама – која долази споља се мора разјаснити много темељитије и свеобухватније. Јер, кад је у питању однос већине средњих и великих држава према малим државама, може се првенствено назвати споља наметнута политика небезбедности према тим малим богатим а незаштићеним државама. Јер, неке велике силе сходно њиховим политичким и економским интересима, спроводе међународним правом забрањене активности према грађанима тих малих држава, укључујући и оружану агресију без икаквог повода и разлога, што значи да на почетку XXI века нико није апсолутно безбедан, а најнебезбедније су мале богате државе које немају заштиту споља од стране моћних савезника. Основна функција безбедности јесте превентивна, односно да својом организацијом и знањем буде инструмент одвраћања потенцијалне непријатељске активности. Ако до таквих активности ипак дође, политика безбедности мора имати разрађен план активности како би субјекти система безбедности државе правовремено реаговали, на време открили узрок опасности и елиминисали његове носиоце на правно дозвољен начин. Функција безбедности је нераздвојиви атрибут државе и подразумева вршење послова безбедности ради

20) Радослав Гађиновић, *Безбедносна функција државе*, нав. дело, стр. 14.

заштите одређених вредности, без обзира на друштвено уређење, политички систем и облик власти. Дакле, *функција безбедности и организација безбедности чине систем безбедности*. У уставним решењима многих малих држава предвиђене су следеће важне функције: обезбеђење и заштита државног суверенитета; обезбеђење и заштита независности и територијалне целокупности; вођење међународне политике и остваривање и заштита основних слобода и права грађана.²¹

Дакле, основне претпоставке на основу којих би „мала држава” била безбедна су: да има моћне савезнике; значајне природне ресурсе које мудро експлоатише; да има нуклеарно оружје и ако је изградила и у континуитету изграђује национални идентитет, улаже у науку и културу и демократизацију друштва. Међутим, „мала држава” која је богата сировинама а нема сигуран систем заштите постаје неминовно плен неке од великих сила, уз ако треба и максимално разарање инфраструктуре и целокупне њене територије, где је крајњи циљ окупација, успостава власти по својој вољи и стварање услова за експлоатацију природних богатстава те државе.

3. УГРОЖАВАЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ МАЛИХ ДРЖАВА

Појаве угрожавања друштва присутне су још од његовог настанка. Сва друштва кроз историју била су мање-више изложена угрожавању у различитом облику и обиму. У почетку је био угрожен њихов опстанак, а затим и њихов политички, економски и културни развој. Реч *угрожавање* представља несвршени глагол који у свом свршеном облику гласи *угрозити*²² и као такав се спомиње у Речнику Српског језика и има тројако значење и то запрети ком е опасношћу, згрозити и уплашити се. У овом раду се значење овог појма у етимолошком смислу прихвата у првом изворном облику „запретити некоме опасношћу“.

У новијим разматрањима садржај овог појма се дефинише као стварање стања егзистенцијалне несигурности живих бића, као и материјалне и функционалне опасности за ствари, материјална добра и друге вредности. Безбедност као општи појам у односу на суштину и стварно стање појма може се дефинисати као стање, организација и функција²³. То значи, да синтагма „*угрожавање безбедности*” има логичко – лексичко значење у исказу као запре-

21) Радослав Гађиновић, „Друштвени извори угрожавања капацитета система безбедности државе”, *Српска политичка мисао*, бр. 1/2012, стр. 137.

22) *Речник Хрватског или Српског језика*, Издавачки завод ЈАЗУ, део XIX, Загреб 1967-1971, стр. 35.

23) *Војни лексикон*, ВИЗ Београд, 1981, стр. 56.

тити неке опасност, тј. довести га у стање егзистенцијалне несигурности, тј. довести у несигурност нешто што он има и што је стекао а што представља вредно и заштићено добро. Угрожавање безбедности може бити у техничко-физичком смислу (безбедност на раду, безбедност у саобраћају итд.) али и у духовном, моралном, културном и сваком другом смислу. Међутим, угрожавање безбедности мале државе обухвата довођење у опасност стања државе као политичке институције (установе) свим видовима штетних појава, делатности и утицаја споља и изнутра. Споља се доводи у опасност: независност; суверенитет и територијални интегритет, а изнутра се доводи у опасност уставни поредак. Појаве угрожавања друштва и његових вредности јављају се још од његовог настанка. Сва друштва кроз историју била су изложена угрожавању у различитом облику и обиму а великом броју малих држава је угрожена безбедност и на почетку XXI века. У почетку је био угрожен њихов опстанак, а затим и њихов друштвено-економски и културни развој.²⁴

*Дакле, угрожавање је свака врста друштвене, природне и техничке опасности којом се угрожавају интегритет, слобода, имовина или здравље људи, као и територијални интегритет и суверенитет и уставни поредак и право државе, народа, нација или друштвених група и појединаца.*²⁵

У непосредној вези са појмом угрожавања јесте и питање предмета угрожавања, а то значи одређивање друштвених вредности које су предмет заштите. Предмет угрожавања представља широк спектар објеката (*имовина, територија, живот, здравље и сл.*), при чему свако друштво издваја само оне који за њега чине витални интерес (*интерес читаве заједнице*). Тако се константно у свим друштвима појављују као објекти заштите, пре свега, живот човека, његова права и слободе, материјална добра друштва, односно друштвене институције, друштвено и државно уређење, територија и слично. Када се идентификује појава *„угрожавање безбедности мале државе”*, у наставку разматрања неопходно је одредити њене вредносне параметре који се испољавају кроз квантитативне и квалитативне показатеље. *Квантитативни по-*

24) Узимајући у обзир све прихватљиве чињенице из ове области, под појмом угрожавања подразумевају се друштвене појаве или понашање настало деловањем човека (појединачно или групно), природе или техничких система у дужем периоду које су значајног обима, при чему настају или могу настати, штетне последице по интегритет човека, његову слободу и имовину, као и по интегритет и суверенитет државе и њених институција (Радослав Гађиновић, „Спољни неоружани облици угрожавања безбедносног капацитета државе”, *Српска политичка мисао*, бр. 1/2013, стр. 117).

25) Радослав Гађиновић, *Угрожавање капацитета безбедности државе*, Филип Вишњић, Београд, 2013, стр. 16.

казатељи условљени су квантитативним елементима значајним за егзистенцију конкретне државе (величина, број становника, економски потенцијал итд). *Квалитативни показатељи* представљају вредносне категорије потенцијала који је квантитативно исказан (духовно, морално стање становништва, образовна структура, технолошко стање економских капацитета итд).²⁶

Ниво проблема који представља појава „*угрожавање безбедности*“ условљен је узрочником угрожавања безбедности државе (спољни и унутрашњи елементи) и тежиштем њиховог деловања: угрожавање суверенитета; угрожавање територијалног интегритета и угрожавање уставног поретка. Може се рећи да сваки облик угрожавања засебно испољава различити утицај на безбедност конкретне земље према којој се испољава деловање. Због тога се мора посебно посматрати у свом квантитативном и квалитативном испољавању. На почетку XXI века нема ни једне земље у свету која није више или мање угрожена деловањем различитих носилаца угрожавања, било споља, или изнутра. Разлози за постојање угрожености су, између осталог, у њиховом међународном или геополитичком положају, хегемонији великих сила, унутрашњој нестабилности, неразвијености демократских институција, разним супротностима интереса, постојању сепаратистичких и сецесионистичких тежњи националних мањина код вишенационалних држава и друго.

Дакле, на почетку XXI века, сви облици угрожавања безбедности „мале државе“ могу бити: *спољни оружани* (оружана агресија, инвазија и војна интервенција); *спољни неоружани* (војни притисак, субверзија, претња и пропагандно деловање) као и *унутрашњи оружани* (етнички сукоби, оружана побуна, грађански рат, герила, тероризам...) и *унутрашњи неоружани* (етничке напетости, природне и индустријске катастрофе, илегалне миграције становништва, организовани криминал, наркоменија, корупција...) облици угрожавања безбедности малих држава.²⁷

Треба посебно истаћи да на почетку XXI века, осим чисто спољних и унутрашњих облика угрожавања, има појава или делатности угрожавања које се, нпр. дешавају унутар земље, где су присутни и носиоци угрожавања, али њихови инспиратори, финансијери или планери се налазе ван земље. Дакле, према месту одакле долазе или где настају облици угрожавања деле се на: спољне и унутрашње.

26) Радослав Гаџиновић, „Унутрашњи неоружани облици угрожавања капацитета безбедности државе“, *Политичка ревија*, бр. 1/2012, стр. 237.

27) Радослав Гаџиновић, *Угрожавање капацитета безбедности државе*, нав. дело, стр. 138-313.

Уважавајући наведене чињенице, аутор овог рада сматра да је угрожавање свака врста друштвене, природне и техничке опасности којом се угрожавају интегритет, слобода, имовина или здравље људи, као и територијални интегритет и суверенитет и уставни поредак и право државе, народа, нација или друштвених група и појединаца.

ЛИТЕРАТУРА

- Војни лексикон, ВИЗ Београд, 1981.
- Гађиновић Радослав, *Безбедносна функција државе*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Гађиновић Радослав, *Угрожавање капацитета безбедности државе*, Филип Вишњић, Београд, 2013.
- Гађиновић Радослав, „Унутрашњи неоружани облици угрожавања капацитета безбедности државе”, *Политичка ревија*, бр. 1/2012, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 229-251.
- Гађиновић Радослав, „Спољни неоружани облици угрожавања безбедносног капацитета државе”, *Српска политичка мисао*, бр. 1/2013, Институт за политичке студије, Београд, 2013, стр. 105-126.
- Гађиновић Радослав, „Друштвени извори угрожавања капацитета система безбедности државе”, *Српска политичка мисао*, бр. 1/2012, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 131-148.
- Куречич Петар, „Проблематика дефинирања малих држава”, *Хрватски географски гласник*, 74/2, Загреб, 2012, стр. 89-112.
- Лопандић Душко, „Мале и средње земље у међународним односима и у Европској унији”, *Међународна политика*, бр. 1/2010, стр. 79-112.
- Политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1985.
- Речник Хрватског или Српског језика*, Издавачки завод ЈАЗУ, део XIX, Загреб 1967-1971.
- Aron Raymond, *Paix et guerre entre les nations*, Calman Levy, Paris, 2001.
- Bachr Peter R., “Review: Small states: A tool for analysis”, *World Politics*, 1975, стр. 456-466.
- Clarke Colin, Payne Toni, *Politics, Security and Development in Small States*, Allen&Unwun, London, 1987.
- Evans Graham, Newnham Jeffrey, *The Penguin Dictionary of International Relations*, Penguin Books, London, 1998.
- Handel Michael, *Weak States in the International System*, Frank Cass, Totowa, 1981.
- Hanggi Heiner, “Small State as a Third State: Switzerland and Asia-Europe Interregionalism”, in: *Small States Inside and Outside the European Union: Interests and Policies* (ed. Goetschel Laurent), Kluwer Academic Publishers, Boston, 1998, стр. 79-95.

- Hänggi Heiner, Régnier Philippe Thierry, *The small state and the triad: the case of Switzerland's foreign policy towards East Asia: study in NRP "Foreign Policy": synthesis*. Programmleitung Universität Bern Institut für Politikwissenschaft, 2000.
- Henrikson Alan K., "Magnesian Age? Small States, the Global System, and the International Community", *Journal of Geopolitics*, 6(3), 2001, стр. 49-86.
- Knudsen Olav F., "Small States, Latent and Extant: Towards a General Perspective", *Journal of International Relations and Development*, 5(2), 2002, стр. 182-198.

Radoslav Gacinovic

THE POLITICS OF SECURITY OF SMALL STATES

Resume

In contemporary world system the term "state" implies a limited territory with its own government which claims that it possesses sovereignty and influence over its subordinates that are called citizens. In the beginning of 21st century all regions in the world, with the exception of Antarctic, are placed within the limits of some state and there is no a single territorial region which is placed within the limits of more than one state (although it might happen that the negotiations take place over some territorial border disputes). A state has a legal authority over the use of the weapons within the limits of its own territory. However, despite having authority to do so, one small state is not capable of preserving its own territory by its own power only, even with the use of force. Each small state has a constructed security function, which acts as the service function at the same time, because within the state there are provided the security "services" for the society; developed economy is the material basis of material-technical equipment and professional expertise of the security institutions and services; the law defines vital issues of the society and it also defines socially threatening events which imperil the values and legal basis of the security institutions' duties and authorities in their prevention and suppression of such events; good social policy prevents the conflicts of social groups with different social life standards and ideology is the basis for the construction of a code of conduct which does not allow for any improvisations or non-security phenomena to occur. When defining the notion "small state" often due to the need for greater accuracy of defining there is added an additional criteria to the criteria of the number of population

in the state, because it is possible that the criteria might differ in defining whether some states are small or not. For example, there might also be included the number of population, the size of the land and GDP into such criterias.

On the basis of the abovementioned facts and taking into account both qualitative and quantitative criteria for definition of the small state, it is possible to conclude that the small state can be defined as the entity which is organized by the population existing on a limited territory with internationally recognized borders, which is sovereignly controlled by this population through an organized political system and which has up to ten million inhabitants residing on around one hundred thousand square kilometres. If such state is undeveloped one, than it is considered to be small even if it has twenty millions of inhabitants, regardless of the size of the land on which they live. Therefore, the basic preconditions necessary to obtain for some small state to be considered safe are: that it has powerful allies; it has significant natural resources that are wisely exploited; it has nuclear weapons and it has built up and continuously keeps building its own national identity and invests into science, culture and democratization of its society. However, the greatest danger exists for the small states which are rich in raw materials and do not have a stable security system for protection of its citizens and territory.

Keywords: state, small state, security, law, politics

* Овај рад је примљен 13. децембра 2017. године, а прихваћен на састанку Редакције 26. фебруара 2018. године.